

DOI 10.36074/logos-09.04.2021.v1.60

СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ VS СОЦІАЛЬНА ЕКСКЛЮЗІЯ

ORCID ID: 0000-0003-2548-0488

Гоян Ігор Миколайович

д-р. філос. наук, професор, професор кафедри соціальної психології
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ORCID ID: 0000-0002-9245-7571

Будз Володимир Павлович

канд. філос. наук, доцент, докторант кафедри філософії
Львівський національний університет імені Івана Франка

УКРАЇНА

Феномен відчуження може мати принаймні два основні виміри – добровільний та соціальний. Але, в цілому, слід мати на увазі, що ті чи інші типи відчуження «...залежать від специфіки сутності людини як живої та раціональної істоти» [1, с. 30].

Добровільне відчуження відбувається на основі ініціативи суб'єкта, який спрямовує свої дії на обмеження соціальних контактів. Такий тип відчуження має два основні аспекти: світоглядний та емоційний.

Світоглядний аспект добровільного відчуження ґрунтується на конструюванні з ініціативи суб'єкта соціальної реальності та відносин у ній. При цьому світоглядну картину світу слід розглядати як «технологію суспільного життя» [2, с. 5], на основі якої формуються типи відносин. Тобто «світогляд на аксіологічному рівні безпосередньо впливає на самоорганізацію соціальної інтеграції чи соціального відчуження...» [3, с. 90], а цінності, в свою чергу, є детермінантами моральної активності особистості [4]. Тому суб'єкт здатний формувати відносини у контексті соціального відчуження чи інтеграції.

Емоційний аспект добровільного відчуження залежить від емоційно-вольового ставлення до інших, на основі, наприклад, образи, гніву, страху, внаслідок яких суб'єкт відчужується від інших.

Світоглядний та емоційний аспекти добровільного відчуження можна відносно легко подолати знову ж таки з ініціативи суб'єкта. Останній може змінити свої світоглядні пріоритети чи може змінити одні емоції на інші. В свою чергу, соціальне відчуження від суб'єкта вже не залежить та має закономірності соціального ґатунку.

Соціальне відчуження має переважно своє джерело у соціальній несправедливості та соціальній нерівності. Часто соціальна несправедливість та соціальна нерівність зумовлені традиційними нормами моралі і права, які функціонують у суспільстві в той чи інший час як загальноновизнані. Останні окремих суб'єкт своєю волею змінити не може, а тому у суспільних відносинах на основі соціальної несправедливості та соціальної нерівності, які є наслідком моральних та правових явищ виникає явище соціальної ексклюзії. Деколи моральні і правові норми не враховують права людей з особливими фізичними та психологічними потребами. Внаслідок цього відбувається зростання рівня соціальної ексклюзії в спільноті.

Соціальна несправедливість та соціальна нерівність характерна переважно для неправової держави. Тому для неправової держави властивий більший ступінь соціальної ексклюзії. У правовій державі – навпаки, соціальна справедливість та соціальна рівність є фундаментальними нормами суспільних

взаємодій. Тому у правовій державі простежується більший ступінь соціальної інклюзії, оскільки у правовій державі враховуються права людей з особливими фізичними та психологічними потребами.

З іншого боку соціальна інклюзія чи соціальна ексклюзія характеризуються рівнем соціальної солідарності у спільноті. Соціальна солідарність – це суттєвий елемент громадянського суспільства. Чим більший рівень соціальної солідарності між громадянами, тим більшою є соціальна інклюзія, оскільки солідарність впливає на формування соціальної взаємодопомоги. З іншого боку менший рівень соціальної солідарності між громадянами може впливати на зростання соціальної ексклюзії. У цьому аспекті можна стверджувати, що високий рівень соціальної ексклюзії присутній в тих державах, в яких простежується низький рівень розвитку громадянського суспільства, власне для яких характерний низький рівень соціальної солідарності.

В цьому ракурсі серед причин соціальної ексклюзії є неправова держава та низький рівень розвитку громадянського суспільства. В свою чергу, неправова держава є причиною соціальної несправедливості та соціальної нерівності, які посилюють рівень соціальної ексклюзії. Низький рівень розвитку громадянського суспільства ґрунтується на низькому рівні соціальної солідарності, а остання також стає причиною соціальної ексклюзії.

Правова держава та розвинуте громадянське суспільство впливають на високий рівень соціальної інклюзії внаслідок визнання рівності прав всіх громадян незалежно від ментальних ідентифікацій, чи від расових, гендерних, вікових особливостей, а також незалежно від їх фізичних можливостей та психологічних особливостей.

Список використаних джерел:

- [1] Будз В. П., & Гоян І. М. (2021). Самоорганізаційні виміри соціального відчуження та солідарності в мовах пандемії COVID-19. *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*, 30–31. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-19.03.2021.v3.07>
- [2] Будз В. П. (2009). Філософські аспекти трансформації сучасного українського суспільства. *Етико-аксіологічні аспекти трансформації сучасного українського суспільства*. Івано-Франківськ: Видавець І.Я. Третяк, 5–8.
- [3] Будз, В. П., & Гоян, І. М. (2021). Аксіологічний вплив світогляду на самоорганізацію соціального відчуження та соціальної інтеграції. *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*, 90–92. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-05.02.2021.v4.22>
- [4] Гоян, І. М. (2002). Цінність як детермінанта моральної активності особистості. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*, 7(1), 53–60.